

Múzejný hlásnik

December 2023

Noviny Zemplínskeho múzea v Michalovciach

Ročník IX.

V tomto čísle sa dočítate:

- Slovo na úvod
- Nová archeologická expozícia
- Za Mariánom Vizdalom
- Dokumentujeme „JATKI“

- Kaštiele ako sídla múzeí
- Rok v znamení 280. výročia
- Noc netopierov v múzeu
- Zemplínsky festival duchov a strašidiel
- Šľachtické panstvo spod Vihorlatu
- Nová publikácia – História Michaloviec VI

SLOVO NA ÚVOD

Milí priatelia kultúry a priaznivci múzea,

prihováram sa vám prostredníctvom novín michalovských múzejníkov, aby som vám v krátkosti predstavila, čím sme v múzeu žili počas roka 2023. Uplynulých 12 mesiacov sa nieslo hlavne v znamení 280. výročia získania michalovského kaštieľa do vlastníctva rodiny Sztárayovcov. Pri tejto príležitosti sme uskutočnili mnoho kultúrnych i odborných aktivít, o ktorých sa viac dozviete v jednotlivých článkoch novín. Počas roka sme realizovali i podujatia, ktoré môžeme odvážne nazvať tradičné. Našou snahou je však každý rok prinášať aj niečo nové, prípadne obnoviť podujatia zabudnuté. Takým bol Zemplínsky festival duchov a strašidiel. Veľký záujem návštevníkov o túto akciu, nás presvedčil o tom, že naša snaha prezentovať odbornú prácu múzea popularizačnou formou, v tomto prípade históriu, má zmysel.

V roku 2023 sme expozíčné priestory múzea rozšírili o archeologickú expozíciu. Podarilo sa ju realizovať vďaka finančným prostriedkom vo výške cca 200 000 eur, ktoré boli získané z Integrovaného regionálneho operačného programu (IROP).

I v uplynulých mesiacoch múzejníci spolupracovali s inými organizáciami či jednotlivcami. Chcem vyzdvihnúť hlavne spoluprácu so správou Chránenej krajiny oblasti (CHKO) Vihorlat a michalovským ochotníckym Divadlom pri fontáne. Z jednotlivcov za zmienku

stojí obnovená spolupráca s pani Valériou Štundovou, ktorá výraznou mierou prispela k úspešnej realizácii festivalu duchov a strašidiel.

Zemplínske múzeum v Michalovciach láka návštevníkov rôznorodou ponukou podujatí i modernými interaktívnymi expozíciami. Zaznamenávame však rastúci záujem o fotografovanie mladomanželov v priestoroch kaštieľa, občianske sobáše v portrétnej sále i rôzne tematické aktivity. To všetko je dokladom toho, že múzeum má stabilné miesto medzi návštevníkmi nielen pri trávení voľnočasových aktivít, ale kaštiele i jeho okolie sú vyhľadávané aj v súvislosti s rodinnými udalosťami či pri pracovných teambuildingoch.

Chcem vyjadriť úprimné poďakovanie, predovšetkým kolegom múzejníkom, za ich obrovské pracovné nasadenie a zodpovedný prístup k plneniu pracovných úloh. Za podporu a dôveru patrí poďakovanie zriaďovateľovi, Košickému samosprávnemu kraju. Poďakovanie patrí aj organizáciám a jednotlivcom, s ktorými sme mali možnosť spolupracovať. Nedá mi aj tentokrát už tradične nespomenúť našich bývalých kolegov, ktorí sú nám vždy nápomocní svojimi odbornými názormi. A v neposlednom rade sa chcem poďakovať aj všetkým návštevníkom. Budeme sa tešiť, ak si k nám nájdete cestu aj v budúcnosti.

Veríme, že vás naša programová ponuka osloví aj v nasledujúcom roku a zachováte nám svoju priazeň aj naďalej.

Všetko najlepšie do nového roka 2024.

*Mgr. Stanislava Rovňáková
riaditeľka ZM*

Nová archeologická expozícia

V druhej polovici 20. storočia, vďaka rozsiahlym pôdohospodárskym úpravám na Východoslovenskej nížine a rozširujúcej sa investičnej výstavbe, narastal v regióne počet novoobjavených archeologických lokalít a nálezov. Od roku 1960 sa Zemplínskemu múzeu takmer v každom desaťročí naskytna možnosť prezentovať zachránené pamiatky v nových archeologických expozíciách. Posledná expozícia, vybudovaná múzeom vo vlastnej réžii v roku 1992, prezentovala aj početné nálezové súbory z výskumov, realizovaných v 80. rokoch minulého storočia. Z dôvodu plánovanej stavebnej rekonštrukcie všetkých priestorov múzea bola v roku 2014 z pôvodných miestností odinštalovaná.

Po schválení projektu pre archeologickú expozíciu v rámci Integrovaného regionálneho operačného programu sa na jar tohto roku začalo s prípravou novej expozície. Okrem samotného výberu sme každý zbierkový predmet podrobili kontrole stavu zachovania a v prípade zisteného poškodenia následne ho posunuli na konzervátorské oddelenie. Tam boli jednotlivé predmety podľa potreby buď vyčistené, opravené alebo v prípade kovových artefaktov konzervované. Okrem práce so samotnými exponátmi bolo potrebné podľa projektu vypracovať textové a grafické podklady tak pre nástenné panely (podľa určenej koncepcie tém), ako aj pre hovoriacie hlavy, magic boxy, interaktívne prvky, figurálne inštalácie,

medailóny a vypracovať popis k vybraným exponátom. Základ plánovanej archeologickej expozície tvoril výtvarno – architektonický návrh, vypracovaný spoločnosťou Veverka, s. r. o., ktorý vychádzal z predošlých návrhov, predstavá a konzultácií so zástupcami archeologického úseku múzea. Výsledkom bola návrhová štúdia, ktorá sa stala alfou a omegou pri realizácii samotnej expozície. Po takejto teoretickej príprave a výbere budúcich exponátov sme pristúpili začiatkom jesene k samotnej inštalácii expozície.

Priestory, ktoré boli pre ňu určené, sa nachádzajú na najnižšom podzemnom podlaží v západnej časti traktu hlavného kaštieľa. Vymedzená výstavná plocha bola rozvrhnutá do štyroch miestností, pričom boli využité aj spojovacie

Pohľad do novej archeologickej expozície

chodby a priestor pred vstupom do expozície. V nej sú inštalované úvodné panely s grafikou a textami o regióne Zemplína z archeologickej perspektívy, jeho mapovým vyobrazením a tabuľkou, na ktorých sú premietnuté

najdôležitejšie archeologické lokality. Tieto panely dopĺňa chronologická os periodizácie našich najstarších dejín. Rovnako sa tu nachádza interaktívny panel, približujúci významné zemplínske

Dokončenie zo s. 1

Nová archeologická expozícia

náleziská, základné pojmy a významné osobnosti archeológie, ktoré sa svojou bádateľskou činnosťou postarali o uvedenie a zviditeľnenie nášho regiónu na mape európskej archeológie.

Vstupné schodisko do expozíčných priestorov predstavuje zážitkovo vnemovú bránu do najstarších dejín. V samotných výstavných miestnostiach sú prezentované jednotlivé exponáty, ktoré pozostávajú z najkrajších a najdôležitejších archeologických nálezových súborov našich zbierkových predmetov z územia Zemplína. Postupne tak má návštevník možnosť vidieť nálezy v chronologickom poradí od staršej a strednej doby kamennej, cez mladšiu a neskorú dobu kamennú, ktoré sú vystavené v prvej miestnosti. V ďalšom priestore sú inštalované artefakty z doby bronzovej, v centre dominuje amfora zo staršej doby bronzovej, nájdená vo Veľkých

Raškovciach, opatrená rytým motívom interpretovaným ako znázornenie kultovej obradnej scény. Nasledujú miestnosti s vystavenými zbierkami z mladšej doby železnej, doby rímskej a z obdobia sťahovania národov. Pred vstupom do poslednej časti je na chodbe inštalovaná rozmerná mapa, znázorňujúca pohyb jednotlivých kmeňov v čase tzv. veľkého sťahovania národov v 5. a 6. stor. n. l., odohrávajúceho sa v európskom priestore. Archeologická expozícia končí vystavnými exponátmi z obdobia včasného stredoveku. Okrem slovanských nádob s typickou rytou výzdobou návštevník má možnosť uvidieť spôsob pochovávaní mŕtvych v čase existencie Avarského kaganátu. V centrálne umiestnenom hrobe sú kostrové pozostatky ženy s nenarodeným dieťaťom.

Na záver si dovoľím vysloviť pranie, aby nová archeologická

expozícia zapôsobila na nových návštevníkov Zemplínskeho múzea hlbokým dojmom a zároveň poskytla komplexnejšie informácie o archeológii ako vede a o významnom postavení regiónu Zemplína a jeho nálezisk. Tento región – ako severovýchodný okraj Karpatskej kotliny – patril k vtedajšiemu vyspelému civilizačnému svetu so zrodom mnohých dôležitých archeologických kultúr.

*Mgr. Rastislav Hreha, PhD.
archeológ*

Inštalácia zbierkových predmetov

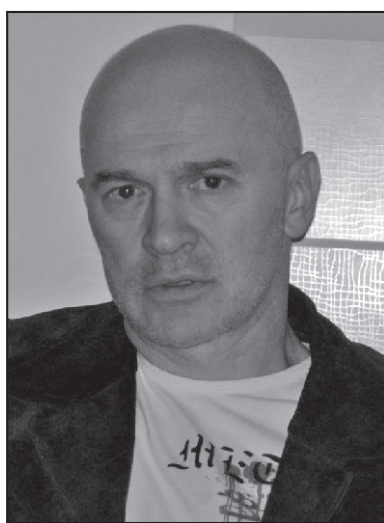
histórie FF Prešovskej univerzity v Prešove. Počas svojho pôsobenia bol školiteľom pri písaní mnohých diplomových a rigorózných prác, vyučoval viacero predmetov a zabezpečoval pravidelné odborné exkurzie a praxe. Svoj silný vzťah k archeológii však naďalej pretavoval do mnohých ďalších prieskumov a výskumov, realizovaných však už nielen na Zemplíne, ale aj na území Šariša. Svoju pozornosť najviac venoval lokalitám s osídlením v mladšej dobe kamennej.

Počas svojho aktívneho pôsobenia na poli archeológie nadviazal dlhoročné kontakty so zahraničnými inštitúciami a bádateľmi. Najmä vďaka spolupráci s Archeologickým inštitútom Jagelovskej univerzity v Krakove a pod ich odbornou gesciou viedol viacsezónne systematické výskumy neolitických osád v Slavkovciach, Zalužiciach, Lúčkach a v Moravanoch, ktoré v mnohých smeroch prispeli k doloženiu a objasneniu osídlenia Východoslovenskej nížiny najstaršími roľníckymi civilizáciami v období neolitu. Výsledky svojich bádání publikoval v rôznych odborných časopisoch a zborníkoch (Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku – AVANS, Historica Carpathica, Slovenská archeológia, Archeologické rozhledy, Štúdijské zvesti a iné).

Ďakujeme doc. PhDr. Mariánovi Vizdalovi, CSc., za jeho pedagogickú činnosť, vedecké dielo i vzťah k archeológii východného Slovenska.

Češť jeho pamiatke!

*Mgr. Rastislav Hreha, PhD.
archeológ*

doc. PhDr. Marián Vizdal, Csc.

Za Mariánom Vizdalom

Na jar tohto roku nás po dlhej a ťažkej chorobe navždy opustil doc. PhDr. Marián Vizdal, CSc. Narodil sa 28. augusta 1957 v rodine významného archeológa a zakladateľa Zemplínskeho múzea v Michalovciach, PhDr. Jaroslava Vizdala, CSc. Táto okolnosť, prirodzene, ovplyvnila a aj predurčila jeho ďalšie životné kroky. Od mladých čias sa zúčastňoval archeologických výskumov, ktoré realizoval jeho otec, kde mal možnosť na vlastnej koži okúsiť objavovanie a skúmanie pradávnej histórie ukrytej v zemi.

Po ukončení vysokoškolských štúdií na Filozofickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove, odbor filozofia – dejepis, nastúpil v roku 1981 na miesto historika do nášho múzea. Tu po boku svojho otca spolupracoval na realizácii mnohých archeologických prieskumov a výskumov na Zemplíne, počas ktorých objavil a zachránil množstvo lokalít z rôznych historických období.

V roku 1987 z múzea odchádza a začína pôsobiť vo svojej alma mater, Filozofickej fakulte UPJŠ, kde sa ako odborný asistent na katedre dejín vo svojej pedagogickej činnosti zamerával na praveké a staroveké dejiny. Neskôr pôsobil ako odborný asistent na katedre dejín a archívniectva, následne bol odborným asistentom na katedre všeobecných dejín a od roku 2005 pôsobil už ako docent v Inštitúte

Nové zbierky etnografického fondu

V uplynulom roku do etnografickej zbierky Zemplínskeho múzea pribudli dve pekné súčasti ženského odevu – lajblík zo Zalužíc a vatovaný kabátik (serjanka) z Laškoviec. Okrem toho sa vďaka darom výrazne obohatila najmä zbierka keramiky, a to presne o 27 mís a tanierov rôzneho pôvodu.

Jeden súbor tvorí známa hrnčína z Pozdišoviec. Najväčším predmetom je misa s priemerom 38 cm od najznámejšieho pozdišovského hrnčiara Michala Parikrupu, no doterajšiu bohatú kolekciu doplní aj súprava siedmich výrobkov s rytou geometrickou výzdobou od ďalšej hrnčiarskej osobnosti, Andreja Čizmarika (nar. 1919). Druhý veľký súbor pochádza z pozostalosti michalovského lekára Leopolda Guttmana od darkyne Judyty Orendáčovej, ktorej je v týchto novinách venovaný aj ďalší samostatný článok. Ide o 19 tanierov rôzneho pôvodu, ktoré sa do Michaloviec dostali z maďarských hrnčiarskych dielní v Telkibányi, Hollóháze, či dediny Meliata (Melléte). Dva taniere kúpili majitelia až z dielne českej fabriky Dittmar – Urbach v Znojme. Zbierka týchto tanierov má pre nás nielen umeleckú hodnotu, ale poskytuje aj historické údaje o výbave jednej z popredných michalovských rodín v období prvej Československej republiky.

*Mgr. Maroš Demko
etnograf*

TRIKRÁT DAROVANÝ

Príbeh obrazu

Žena pred domom od Teodora Jozefa Moussona

V roku 2023 získalo Zemplínske múzeum v Michalovciach do svojich zbierok nádherný dar. Obraz s výstižným názvom *Žena pred domom* je darom od pani Judity Orendáčovej, rodenej Hanzelovej. Veľkým pozitívom novej akvizície je, že so sebou priniesla i jedinečný príbeh viažúci sa k mestu Michalovce. V ďalších riadkoch sa z príbehu pani Judity dozvieme viac o jeho minulosti.

„Som Judita Orendáčová, rodenej Hanzelová, a po mojej mame pochádzam zo Sobraniec. Aj keď sú mojim rodiskom Košice, kde nepretržite žijem už viac ako 75 rokov, neviem zabudnúť na krásne pobyty v Sobranciach a dodnes aj so zavretými očami vidím zapadajúcim slnkom ožiarenú rovinu a cítim vôňu „šena“. Vtedy sa ma zhostí pokojná radosť.“

V roku 1978 ma pracovná potreba naučiť sa anglický jazyk priviedla k pani Alžbete Bednárovej, rodenej Guttman. Mój manžel Martin, v tom čase jej žiak, sa za mňa prihovril, aby ma medzi svojich žiakov prijala. Upozornil ma, že je prísna. Ja som v tejto žene drobnej postavy, rodáčke z Michaloviec, našla priamosť, ľudskosť a blahodarný humor. Ešte aj dnes, po mnohých rokoch, môžem bez zveličovania povedať, že jej učiteľské remeslo bola poctivo vykonávaná práca. Žiakom dávala seba a v každom žiakovi videla človeka. Celým životom ju sprevádzala turistika,

plávanie v jazerách a riekach, a ako správne dieťa Zemplína milovala kúpanie sa v slnečných lúčoch. Pani Alžbeta, známa aj svojím menom z detstva – „Picur“, vynikala schopnosťou prekonať kohokoľvek v dĺžke pobytu na slnku. K jej imidžu neoddeliteľne patrili cigarety – najradšej mala najlacnejšie Detvy. Nerada varila a piekla, ale upratovanie povýšila na zážitok. Jedným slovom, mój manžel a ja sme sa s manželmi Bednárovcami zblížili tak, že naši synovia sa stali pre nich adoptívni vnuci. Považujem to za dvadsať krásnych rokov v mojom živote.

S vďakou si uvedomujem, že som mala možnosť počuť mnohé príbehy z mladosti pani Alžbety. Uviedla ma do veľkého „spoločenského“ diania v Nižnom Hrušove, kde jej v tunajšom kaštieli otvorila svoju náruč a srdce doktorán majiteľka a umelkyňa Anna Lesznai. Stala sa jej pravidelnou návštevníčkou. Už počas svojich školských rokov sa pohybovala v blízkosti osobností z literárnych a výtvarných umeleckých kruhov. Medzi častých návštevníkov kaštiela v spomínanom Nižnom Hrušove patrila aj maliar Teodor Jozef Mousson. Puto medzi oboma ženami prežilo, aj ich predvojnovým násilím vyvolaný rozchod a odchod do cudziny. Pani Alžbeta opustila svoje rodisko v roku 1936, keď odišla do Veľkej Británie. Domov do Michaloviec sa vrátila v lete 1945. Vydala sa za lekára Barnabáša Bednára. Do Košíc sa presťahovali v roku 1963.

Teodor Jozef Mousson, *Žena pred domom* (okolo 1935)

Dnes je mi veľmi ľúto, že som si vypočuté príbehy nezaznamenávala. Bolo ich veľa, boli o živote a charakteroch kalených v ohni vtedajšieho sveta. Jeden príbeh mi však utkvul v pamäti, pretože som sa náhodou stala jeho súčasťou. Je to príbeh obrazu, ktorý som 7. augusta 2023 darovala Zemplínske muzeum v Michalovciach.

Jedného dňa navštívila pani Alžbetu, už bytom v Košiciach, neznáma pani – Michalovčanka. Tá vo svojich rukách niesla veľmi opatrne obraz – olejomalbu, ktorú našla na povale domu, kde predtým bývali Guttmannovci. Obraz identifikovala ako pozostalosť pána doktora Leopolda Guttmana. Keď zistila, že jeho dcéra žije v Košiciach, tak jej obraz priniesla. Pani Alžbeta dielo spoznala. Bol to dar Teodora Jozefa Moussona jej otcovi za lekársku starostlivosť. V mojom príbehu je to darovací akt číslo jeden. Obraz bol vo víre svetových udalostí zabudnutý na niekoľko rokov. Našiel sa ako zanedbaný svedok predvojnových Michaloviec a potreboval odborné ošetrovanie. Pani Alžbeta zverila jeho reštaurovanie svojej priateľke, akademickej maliarke

Márii Spoločníkovej. Obraz ožil a vyžaroval z neho pokoj a svetlo. Druhé darovanie nastalo, keď mi pani Alžbeta venovala oživené dielo k okrúhlym narodeninám. Po 25 rokoch strávených spolu s obrazom som sa rozhodla, že v poradí tretie darovanie bude znamenať návrat obrazu tam, kde bytostne patrí, aby sa prihovral návštevníkom Zemplínskeho múzea v Michalovciach.

S úctou a vďakou k rodine MUDr. Leopolda Guttmana, Judita Orendáčová s rodinou.“

Do zbierok Zemplínskeho múzea pribudol tretíkrát darovaný obraz *Žena pred domom*. Vďaka trom vzácnym ženám – Judita Orendáčová z Košíc, Alžbeta Bednárová, rodenej Guttman, rodáčka z Michaloviec, a neznáma daryňa z Michaloviec – sa obraz vrátil do nášho mesta, kde ho maliar Teodor Jozef Mousson namaloval.

Aj obrazy majú svoje príbehy. Najkrajšie sú tie, ktoré hovoria o láske k človeku, o úcte k umelcovi a jeho tvorbe, o túžbe uchovať umelecké dielo pre ďalšie generácie.

mu

Zbierka umeleckej histórie opäť bohatšia

Zemplínske múzeum v Michalovciach aj v roku 2023 obohatilo svoje umelecko-historické zbierky. V lete sa súčasťou bohatého fondu stal predmet vzácnosti historickej hodnoty – klasicistický stolík uhorskej proveniencie z obdobia okolo roku 1790.

Klasicistický stolík (okolo 1790)

Výška stolíka je 77 cm, stolová doska má rozmery 90 x 65 cm. Ide o dyhovanú nábytkársku prácu s bohatou intarziou. Jednozásuvkový stolík s kruhovou úchytkou stojí na štyroch tenkých, smerom nadol sa zužujúcich sústružených nohách v luiséznom štýle.

Lub stolíka je zdobený pásovou geometrickou intarziou z orechového dreva, jej rám je z javora. Každá noha je na lube zdobená vzormi antickej architektúry.

Stolovú dosku pokrýva dyhovanie s ornamentálnou i geometrickou intarziou s použitím javorovej dyhy a orechových dýh niekoľkých odtieňov.

Centrálna plocha dosky je vyložená veľkými dekoratívnymi plátni orechovej dyhy so štruktúrou dreva typu – moiré. V centrálnej časti kompozície je situovaný veľký oválny ornament orámovaný pásom z javora. Do stredu oválu je vložený intarzovaný obraz dužinatého plodu. Pravdepodobne je to štylizovaná podoba granátového jablka, ktoré je symbolom plodnosti, lásky a hriechu.

Akvizíciu klasicistického stolíka z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

Mgr. Martin Urban – historik umenia

V uplynulom roku sa etnograf Zemplínskeho múzea podieľal na odbornej úlohe, ktorej cieľom bolo zdokumentovať tradičné vinohradnícke domčeky nad obcami Vinné, Trnava pri Laborci a Kaluža. Výskum vykonával v spolupráci s riaditeľom Zemplínskej oblastnej kancelárie cestovného ruchu a členom Vinianskeho vinohradníckeho a vinárskeho spolku Patrikom Cimprichom a doktorandom Ústavu teorie a dejin architektury FA ČVUT v Prahe Mgr. Marošom Volovárom.

Vinohradnícke domčeky, alebo budy, sú súčasťou vinogradov na celom Slovensku, ale len v okolí spomenutých troch obcí ich miestni obyvatelia odjakživa nazývajú „jatki“. Ide o relatívne malé hospodárske stavby s približným rozmerom 4×8 m, dispozične rozdelené na dve časti – predsieň, kde sa ukladalo vinohradnícke náradie, a pivnicu, kde boli uložené lisy, sudy či demižóny s vínom. Ich výstavba sa datuje približne od konca 19. po prvú tretinu 20. storočia. V uplynulých desaťročiach však vo

DOKUMENTUJEME „JATKI“

Pri dokumentačných prácach

veľkom miznú – veľa z nich bolo prebudovaných na rekreačné chaty, ďalšie chátrajú, no veľa už bolo aj zbúraných. Tým sa výrazne mení charakter pôvodných vinogradov. Snažíme sa zdoku-

mentovať tie, ktoré zostali v pôvodnom dispozičnom stave a majú architektonické hodnoty, pre ktoré sa ich oplatí chrániť.

Často ide o stavby s prvkami neskorej secesie, ktoré

môžeme pozorovať najmä na dverách, ich pántoch, zámkoch či iných stavebných prvkoch. Jatki boli stavané z lomového kameňa – miestneho andezitu a nosníkov z dubového dreva, ktorého je v okolí Vinného dostatok. Stavby mali vápennú alebo hlinenú omietku a častokrát nechýbala ani maľovka modrej alebo bielej farby či červený sokel. Aj keď pôvodne mali tieto stavby slamenú alebo šindľovú strechu, postupne ich nahradil trvácnejší plech.

Hlavným cieľom výskumu týchto stavieb je ich kompletná stavebno-technická dokumentácia (zakreslenie, zameranie, fotogrametria, dendrochronológia). Súbežne bude prebiehať aj etnografický výskum zameraný na príbehy a osudy týchto krásnych stavieb. Výsledky práce budú v budúcnosti prezentované širokej verejnosti, či už formou prednášok alebo priamym sprevádzaním po náučnom chodníku „Za viňanskima jatkami“. Výsledky výskumu prispievajú tiež k tomu, že sa tieto stavby začnú aj obnovovať.

Mgr. Maroš Demko
etnograf

NOC MÚZEÍ A GALÉRIÍ

Zemplínske múzeum v Michalovciach sa aj v tomto roku zapojilo do celoslovenského podujatia *Noc múzeí a galérií*. Devätnásť ročník tejto medzinárodnej iniciatívy sa konal v sobotu 13. mája. Múzeum ponúklo svojim návštevníkom bohatý program a množstvo zábavy.

Návštevníci zažili adrenalínové momenty počas historických súťaží, ktoré sa konali v popoludňajších hodinách. Vyskúšali si strelbu lukom, bitku gladiátorov, sek mečom a hod venčekmi. Súčasťou programu boli vystúpenia sokoliarskej skupiny Horus. Nemohla chýbať ani divadelná scéna „Mušketerský tábor, alebo Ako by to nemalo byť“ v podaní divadelnej skupiny historického šermu Aramis z Košíc. Finále v podobe ohňovej šou vyvrcholilo v závere akcie na nádvorí kaštieľa.

Počas celého trvania podujatia boli k dispozícii aj tvorivé dielne, historický detský kolotoč a prehliadky dravcov, nechýbalo ani občerstvenie. V kaštieli si návštevníci prezreli stále expozície a výstavy. Taktiež mali jedinečnú možnosť stretnúť sa s odbornými pracovníkmi múzea, dozvedieť sa viac o ich práci, ale aj nahliadnuť do skrytých depozitárnych priestorov.

Mgr. Mária Fuchsová, múzejná pedagogička, lektorka

Ohňová šou v podaní DSHŠ Aramis z Košíc

ARCHIJEREJSKÁ SV. LITURGIA V ZÁKLADOCH STREDOVEKEJ ROTUNDY

Zemplínske múzeum v Michalovciach aj tento rok realizovalo v spolupráci s gréckokatolíckou eparchiou Košice a Gréckokatolíckou cirkvou, farnosťou v Michalovciach, *Archijerejskú svätú liturgiu v rotunde*. Slávenie byzantskej liturgie pripadlo na sobotu 20. mája 2023 za účasti hlavného celebranta košického eparchiálneho biskupa, vладыky Cyrila Vasil'a a pozvaných kňazov Košickej eparchie. Uvedené slávenie Eucharistie v základoch rotundy, najstaršej sakrálnej stavby na území mesta Michalovce situovanej v múzejnom areáli, je už niekoľkoročnou tradíciou, čím prenáša veriacich do obdobia, v ktorom sa rotunda využívala.

Jedinečnú atmosféru liturgie slávanej pod holým nebom svojim spevom sprevádzal aj chrámový Zbor sv. Jozefa, pôsobiaci pri bazilike minor v Michalovciach, pričom záujemci mohli túto slávnosť sledovať aj prostredníctvom priameho prenosu TV Logos a regionálnej televízie Zemplín.

Zemplínske múzeum v Michalovciach aj takýmto spôsobom dáva priestor oživeniu duchovnej histórie, nakoľko aj samotná história mesta Michalovce sa nepochybne spája s dňom v cirkvi a kresťanský život je súčasťou spoločnosti.

Svätá liturgia Jána Zlatoústeho je starodávnym duchovným pokladom východnej kresťanskej tradície a zároveň aj neoddeliteľnou súčasťou kresťanského života na našom území. Eucharistická bohoslužba, nazývaná aj božská liturgia, je miestom a časom spojenia božského a ľudského. Preto sa práve ona mohla kedysi sláviť aj v tejto starej sakrálnej stavbe, umiestnenej v areáli Zemplínskeho múzea v Michalovciach.

Mgr. Tibor Tabak
manažér kultúry a projektov

Kaštiele ako sídla múzeí

V priestore Zimnej záhrady michalovského kaštieľa sa 20. apríla 2023 konala odborná konferencia *Kaštiele ako sídla múzeí*. Podujatie bolo realizované pri príležitosti 280. výročia získania barokovo-klasicistického kaštieľa do vlastníctva grófa Imricha Sztáraya a zároveň 25. výročia odkúpenia kaštieľa do vlastníctva štátu.

Prednášajúci Martin Vincurský z Trenčianskeho múzea v Trenčíne

Konferencia mala za cieľ prezentáciu a propagáciu šľachtických sídel na území Slovenska, ich pôvodných šľachtických majiteľov a múzeí, ktoré v nich v súčasnosti sídlia. Na odbornom stretnutí odznelo v dvoch blokoch celkom deväť príspevkov múzejníkov z celého Slovenska a jedného zástupcu pamiatkového úradu. Moderovania sa zhostili zamestnanci múzea, ktorí počas rokovania vystúpili aj s pripravenými prednáškami. Na úvod prvej časti vystúpil Martin Molnár, historik michalovského múzea. Vo svojom príspevku odprezentoval vybrané kaštiele na Zemplíne. V druhom príspevku Timea Mátéová, riaditeľka SNM – Múzea Betliar, podrobne predstavila kaštieľ Andrassyovcov v Betliari a aktivity múzea, ktoré v ňom

sídlia. V ďalšom príspevku sa Samuel Bruss, vedúci pracovník Krajského múzea v Prešove, bližšie pozrel na históriu a budúcnosť kaštieľa Desseffyovcov v Hanušovciach nad Topľou. V poradí štvrtý príspevok predniesol Martin Vincurský, historik Trenčianskeho múzea v Trenčíne, a prítomných oboznámil s históriou a revitalizáciou Draškovičovho kaštieľa v Čachticiach a s jeho budúcim využitím. Prvú časť príspevkov uzatvárala Kristína Danková, historička Trenčianskeho múzea v Trenčíne, a bližšie sa pozrela na Ghylányho dom v Novom Meste nad Váhom.

Po krátkej prestávke na občerstvenie rokovanie pokračovalo druhým blokom. Prvým príspevkom Jana Kováčová, vedúca pobočky, predstavila areál kaštieľa a letohrádku Dardanely v Markušovciach. Rokovanie ďalej pokračovalo príspevkom o výstave Nevrátené, v ktorom Ľudmila Šnajderová a Jakub Šnajder, historici Krajského múzea v Prešove, predstavili svoju vedeckú činnosť, zameranú na osud časti mobiliáru kaštieľa v Humennom, ako aj zábery múzejníkov Krajského múzea v Prešove do budúcnosti. V treťom príspevku sa Simona Radová a Dominik Ferenčík, odborní pracovníci Múzea a Kultúrneho centra južného Zemplína v Trebišove, venovali kaštieľu Andrassyovcov v Trebišove. Nasledoval príspevok o kaštieli v Michalovciach, ktorý predniesla Stanislava Rovňáková, historička michalovského múzea. Celé stretnutie uzavrel Vladimír Sobota pohľadom pamiatkára na park v Michalovciach, jeho históriu o obnovu. Väčšina ľudí si totiž pri slove kaštieľ predstaví samotný objekt, avšak netreba zabúdať ani na okolie, teda parky, záhrady či hospodárstva, ktoré k týmto kaštieľom neoddeliteľne patrili a aj dnes stále poväčšine patria. Výsledkom konferencie bolo pre prítomných aj poznanie, že mnohé tieto historické objekty prešli rekonštrukciou, alebo na rekonštrukciu v blízkej dobe čakajú.

Stanovená téma nebola úplne vyčerpaná a bude preto možné na ňu v budúcnosti nadviazať. Na záver možno spomenúť, že podujatie bolo určené širokej odbornej a laickej verejnosti. Výstupom z konferencie bude zborník v elektronickej aj tlačenej podobe.

*Mgr. Stanislava Rovňáková
historička, riaditeľka ZM*

ROK V ZNAMENÍ 280. VÝROČIA

Rok 2023 sa v Zemplínskom múzeu v Michalovciach niesol v znamení 280. výročia získania michalovského kaštieľa do vlastníctva šľachtického rodu Szárayovcov. Je tradíciou, že organizácia reaguje na výročia a udalosti realizáciou aktivít vychádzajúcich z historických faktov. Múzeum sa takýmto spôsobom snaží verejnosti predstaviť regionálnu históriu prístupnými spôsobmi, a tým zabezpečiť jej popularizáciu pre rôzne vekové skupiny.

V prvej polovici 18. storočia sa kaštieľ v Michalovciach dostáva „de facto“ aj „de iure“ do rúk šľachtica Imricha Sztáraya. Život Imricha ovplyvnila do značnej miery osvietená panovníčka Mária Terézia, ktorá mu pomohla získať roztratené majetky, medzi iným i panské sídlo v Michalovciach, udelila mu barónsky a neskôr grófsky titul a poctila ho aj vymenovaním do viacerých funkcií pri správe krajiny. Imrich sa svojím pôsobením zaradil k najvýznamnejším zemepánom

Gróf Imrich Sztáray (1698-1769)

Michaloviec. Zaslúžil sa totiž nielen o pozdvihnutie rodu, ale aj o rozvoj svojho panstva a mestiečka Michalovce.

Prvým podujatím, ktoré múzeum realizovalo v súvislosti s 280. výročím, bola odborná konferencia s názvom *Kaštiele ako sídla múzeí*, ktorej je venovaný osobitný článok.

V úvode letných prázdnin sa uskutočnila beseda *Sztárayovci a Michalovce*. Hostami podujatia

Hlavný hosť programu slávnosti Na šľachtickom dvore – spoločnosť Fringia

boli Alena Mišíková, archivárka Štátneho archívu Prešov – Nižná Šebastová a Martin Molnár, historik Zemplínskeho múzea. Oba spomínaní odborníci sa podieľali i na vydaní publikácie *Rod Sztáray a Michalovce* (vydaná 2014), či *Kaštieľ v Michalovciach* (rok vydania 2017). Hostia sa venovali histórii a významu pôsobenia Sztárayovcov a vyzdvihli viacerých významných predstaviteľov rodu.

Druhá augustová sobota patrila slávnosti *Na šľachtickom dvore – Počiatky Sztárayovcov v Michalovciach*. Vďaka pripravenému programu sa návštevníci vrátili v čase, až do 18. storočia. Ducha doby grófa Imricha Sztáraya zažili predovšetkým vďaka Spoločnosti pre obnovu a rekonštrukciu bojových umení a historického tanca Fringia, ktorá bola hlavným účinkujúcim programom.

Pokračovanie na s. 6

Dokončenie zo s. 5

ROK V ZNAMENÍ 280. VÝROČIA

Diváci si vychutnali armádnym šermom jej veličenstva či opulentnú barokovú spoločnosť zabávajúcu sa pri stolovaní a tancovaní. Vyvrcholením bol príchod samotnej imperátorky Márie Terézie, ktorá so sebou priniesla aj korunovačné klenoty. V rámci bohatého programu vystúpilo aj Divadlo teatrálny skratky, ktoré odohralo divadelné predstavenie *Ja, Imrich Sztáray*, pripravené podľa historických reálií. Doplnením podujatia bola bannerová výstava o Imrichovi Sztárayovi a jeho živote.

Večerná prehliadka kaštieľa bola ďalším z podujatí venovaných výročiu. Pre veľký záujem bola realizovaná dokonca dvakrát. Historici múzea predstavili každodenný život členov rodiny Sztárayovcov a ich personálu. Priblížili využitie jednotlivých

miestností v kaštieli, čo sa v nich v minulosti nachádzalo, či akým inventárom boli zariadené. Výklad obohatili aj príbehy spojené s kaštieľom a Sztárayovcami. Návštevníci sa dozvedeli aj to, aké významné návštevy sú spojené s kaštieľom. Umocniť celkový zážitok z prežitej prehliadky sa podarilo prekvapením, ktoré bolo pripravené na záver.

Logickým vyústením 280. výročia bola výstava *Šľachtické panstvo spod Vihorlatu*, v rámci ktorej sa uskutočnili aj tvorivé dielne pre žiakov základných škôl. Práve im chceli múzejníci aktivitami priblížiť život miestnej šľachty v dostupnej podobe pre všetky vekové kategórie. Samotnej výstave je venovaný aj osobitný článok.

Mgr. Stanislava Rovňáková
historička, riaditeľka ZM

Vedecká hračka pre deti a dospelých

Návštevníci výstavy pri hre s exponátmi

Od polovice mája 2023 bola v priestoroch Zimnej záhrady michalovského kaštieľa sprístupnená interaktívna výstava *Vynálezy – vedecká hračka*. Prezentáciu vyše osemdesiatich hier, hračiek a hlavolamov pripravilo občianske združenie (o. z.) Vedecká hračka z Banskej Bystrice.

Na výstave sa mohli zahrať deti aj dospelí. Tým skôr narodeným mnohé z nich pripomínali jednoduché hračky z ich detstva. No len málokto si v tom čase uvedomoval, že hra s takouto hračkou má aj poučný charakter.

Na prezentovanej výstave boli súhrnne predstavené hračky, ktorým bol v minulosti udelený patent alebo iná forma ochrany. Manipulácia s nimi a súvisiace pozorovania prispievajú k lepšiemu pochopeniu prírodných javov a fyzikálnych zákonitostí. Autorkou námetu, scenára a textov k výstave bola predsedníčka o. z. Beáta Puobišová. Ako sama hovorí: „*Len to, že máme možnosť hrať sa, je úžasné. Práve deti vedia pri hre pochopiť veľmi ťažké fyzikálne javy, ako je odraz svetla, rotácia alebo precesný pohyb. S takouto hračkou sa vie hrať naozaj každý, bez ohľadu na vek a vzdelanie.*“ Táto tematická výstava bola po prvýkrát predstavená pred desiatimi

Kňažná z Dedinky,
replika tepaných šperkov

Výstavné priestory západného krídla kaštieľa Sztárayovcov prezentovali návštevníkom práce študentov, ktoré boli výsledkom úzkej spolupráce umeleckej remeselnej činnosti, archeológie a histórie. Pomocou historických artefaktov vznikli pod rukami nádejných umeleckých remeselníkov ich originálne repliky. Výstava je výsledkom projektu realizovaného Súkromnou SUŠ v Hodruši–Hámroch, v úzkej spolupráci s Archeologickým múzeom Slovenského národného múzea v Bratislave. Jej hlavným prínosom je zviditeľnenie umeleckých remesiel na Slovensku a v zahraničí, ale aj remeselných zručností študentov študijných a učebných odborov. Súčasťou prezentácie boli napríklad repliky šperkov z popolnicového hrobu z obce Dedinka, veľkomoravské šperky, či kolekcia slovanských a keltských šperkov a mnoho iného. Návštevníkov zaujali predovšetkým verné podoby keltského meča, germánskej ženy, avarskeho vojaka a rímskeho bojovníka.

Mgr. Martin Urban – historik umenia

rokmí pri príležitosti Svetového dňa duševného vlastníctva. Na Slovensku bola inštalovaná už 14-krát, a tak v Michalovciach zažila svoju 15. reprízu. Výstavu dopĺňali karikatúry – čierno-biele kresby, znázorňujúce vynálezcov a vynálezy v zábavnom duchu.

Výstava bola prednostne určená žiakom základných a stredných škôl a rodinám s deťmi. Organizátori ju zámerne zaradili do výstavného plánu ku koncu školského roka. Žiaci si tak zábavnou formou overili poznatky, napr. z fyziky, matematiky či iných predmetov, ktoré už získali. Výstava bola zároveň spštením ponuky pre tie skupiny, ktoré múzeum navštívili v rámci školských výletov. Celkovo oslovila takmer sedemsto záujemcov.

Mgr. Mária Fuchsová
múzejná pedagogička, lektorka

Umelecká tvorba študentov prezentovaná v priestoroch Zemplínskeho múzea v Michalovciach

Zemplínske múzeum v Michalovciach a Súkromná škola umeleckého priemyslu Hodruša–Hámre pripravili v dňoch od 16. júna do 31. augusta 2023 výstavu pod názvom *Historické remeslo od praveku po súčasnosť a to najlepšie z Hodruše.*

V Zemplínskóm múzeu sa maturovalo

Praktickú časť maturitnej skúšky koncom apríla v Zemplínskóm múzeu v Michalovciach absolvovalo osemnásť študentov Strednej odbornej školy obchodu a služieb Michalovce. Myšlienkou bolo predstaviť produkt cestovného ruchu, ktorý sa volal Sztárayovci v srdci Zemplína.

Maturujúci študenti

Študenti boli zo študijného odboru manažment regionálneho cestovného ruchu a služby v cestovnom ruchu. Maturitnej komisii predstavili sprievodcovské služby. Prezentovali nimi informácie o rode Sztáray a samotnom kaštieli. Animátori

predviedli praktické ukážky, aktivity v podobe scénok a hier. V pivničných priestoroch odprezentovali gastroslužby a pripravené dobové jedlá a nápoje z čias aristokracie. Členov komisie sprevádzali po expozíciách múzea, ale aj po zimnej záhrade, zmienili sa tiež o koniarni a priľahlom historickom parku.

K spomenutému produktu žiaci vytvorili a dizajnovali hracie karty, ktoré v budúcnosti môžu doplniť ponuku propagačných materiálov múzea.

S myšlienkou realizácie praktickej maturitnej skúšky prišli zástupcovia odbornej školy, múzeum rado participovalo na príprave a samotnom priebehu skúšok.

*Mgr. Mária Fuchsová
múzejná pedagogička, lektorka*

Diváci sa tešili na klaviristu, korepetitora a dirigenta SND Branka Ladiča, ktorý žije a tvorí v Bratislave. Už štvrtý rok počas leta stráveného na rodnom Zemplíne pripravuje pre poslucháčov spolu s ďalšími hudobníkmi a speváčkami nezabudnuteľné chvíle. Koncom augusta robil klavírny sprievod mladej opernej speváčke Jane Margovej.

Michalovčanku Janku sledujú jej priaznivci od detských liet, keď bola žiačkou michalovskej ZUŠ a členkou speváckeho zboru Magnólia. Po ukončení konzervatória v Košiciach aktuálne pokračuje v štúdiu spevu na Ostravskej univerzite a na Akademii muzycznej im. Karola Szymanowskiego v Katowiciach.

Obaja umelci pripravili poslucháčom nádherný vokálny koncert s mnohými prekvapeniami. Zazneli árie od J. S. Bacha, Haydna, Mozarta, Schumannu, Pucciniho, Dvořáka, Schneidera-Trnavského, Berga, ale aj nedávno zosnulých slovenských skladateľov Petra Hochela a Petra Martinčeka. Branko Ladič previedol poslucháčov storočiami aj skvelým komentárom.

Jana Margová, víťazka niekoľkých medzinárodných súťaží, očarila krásnym spevom, ktorým si podmanila prítomných. V najbližšej dobe stvárni v Poľsku rolu Mercuria v ranobarokovej opere Apollo in cielo od Antonia Caldara. Nadväzuje tiež spoluprácu s Bachovou spoločnosťou v žánri koncertnej duchovnej tvorby a s Janáčkovou filharmóniou. Našej Janke Margovej želáme, aby sa vo svete hudby stala uznávanou opernou divou a naďalej prinášala poslucháčom radosť svojimi výkonmi.

Aj keď umelci pôsobia v iných častiach Slovenska a aj v zahraničí, ostanú verní svojmu kraju, ich spolupráca s múzeom bude pokračovať a predstavia ešte veľa spoločných hudobných projektov, ktoré neostanú nepovšimnuté zo strany laickej verejnosti. *mf*

Napísali o nás...

Koncerty vážnej hudby, usporiadané Zemplínskym múzeom, sa stávajú neoddeliteľnou súčasťou kultúrneho života Michalovčanov. Aj tento rok si milovníci vypočuli diela klasikov v podaní miestnych rodákov. Prinášame vám pohľadnutie sa za letnými vystúpeniami z pera bývalej stredoškolskej pedagogičky a recitátorky Jely Timkovej. Oba články boli uverejnené v novinách Michalovčan.

Straussovci známi, neznámi

Zemplínske múzeum v Michalovciach pripravilo v rámci Kultúrneho leta v múzeu bohatý program.

S veľkou odozvou sa u poslucháčov stretol nedeľný júlový koncert klaviristu Branka Ladiča a huslistu Miroslava Starjáka. Oba pochádzajú z neďalekých Zalužíc, pôsobia však na opačných stranách Slovenska. B. Ladič v Bratislave ako korepetitor a dirigent v SND a na katedre muzikológie FF UK, M. Starják je pedagógom na Súkromnom konzervatóriu Dezidera Kardoša v Prešove.

Z tvorby autorov nesmrteľných skladieb, Johanna Straussa st. a jeho synov, Johanna Straussa ml., Jozefa a Eduarda, pripravili zaujímavý projekt pod názvom Straussovci známi neznámi. Počas skúšok umelci veľa konzultovali a radili sa, aby skladby zazneli v takej podobe, ako boli pôvodne skomponované.

Zimnú záhradu Zemplínskeho múzea akoby ovanul vánok autentických viedenských valčíkov, veľký úspech zožali tiež polky, mazúrka, štvorylka. Na záver vystúpenia zaznel Radeckého pochod, ktorý každoročne hrajú Viedenský filharmonici na novoročnom koncerte vo Viedni a poslucháči sa doň aktívne zapájajú potleskom. Nebolo tomu inak ani v Michalovciach, poslucháči však tlieskali nielen skladateľom, ale aj výborným interpretom.

Letný večer s klasikou

Príjemný letný večer môže byť ešte podmanivejší s krásnou hudbou a s Puďmi, ktorí ju dokážu citlivo interpretovať. Koncom augusta usporiadalo Zemplínske múzeum v Michalovciach ďalší koncert klasickej hudby.

Letný večer s klasikou

Noc netopierov v múzeu

Pri príležitosti Európskeho dňa netopierov, ktorý pripadá na 10. september, Zemplínske múzeum v Michalovciach v spolupráci s CHKO Vihorlat zorganizovalo podujatie Noc netopierov. Konalo sa v sobotu 9. septembra, pričom malé lietajúce živočíchy prilákali do múzea takmer 100 návštevníkov.

Cieľom bolo priblížiť zaujímavý spôsob života netopierov a upovedomiť verejnosť, že nie sú opodstatnené obavy z týchto tvorov, ba naopak. Netopiere sú veľmi užitočné nočné živočíchy, ktoré sú za hodinu schopné skonzumovať až 600 kusov rôzneho

hmyzu. Ich prítomnosť v ekosystéme je kľúčová, nielen preto, že pomáhajú regulovať populáciu hmyzu, ale aj preto, že sú súčasťou komplexného reťazca potravy.

Tento večer začal púťavou prednáškou zoológa Martina Daniláka z CHKO Vihorlat. Návštevníkom priblížil svet netopierov, porozprával o ich etológii, ochrane a vyvrátil dávne mýty. Zatiaľ čo zoológ po prednáške vášnivo diskutoval a odpovedal na otázky zvedavých návštevníkov, vo vedľajšej miestnosti uzreli svetlo sveta prvé netopiere.

Pokračovanie na s. 10

ZEMPLÍNSKY FESTIVAL DUCHOV A STRAŠIDIEL

Takmer po desiatich rokoch sa do sztárayovského kaštieľa vrátili duchovia a strašidlá. Múzeum tak nadviazalo na tradíciu konania podujatia, ktoré už v minulosti verejnosť poznala ako *Zemplínsky festival duchov a strašidiel*. Táto každoročná jesenná akcia bola jednou z najnavštevovanejších, a ani pomyselný desiaty jubilejný ročník nesklamal. Čo sa týka návštevnosti, 29. septembra podvečer sa do kaštieľa prišlo báť takmer 800 záujemcov.

Autorom myšlienky konania podujatia, ktoré utkveto v spomienkach mnohých návštevníkov, bolo v minulosti občianske združenie Priatelia múzy pod vedením manželov Valérie a Jána Štundovcov. Dlhodobá rekonštrukcia kaštieľa a náhly odchod pána Štundu však na dlhé obdobie pretrhli niť realizácie festivalu. Pozitívne ohlasy verejnosti, s ktorými sa pracovníci múzea stretávali po znovutvorení kaštieľa, ich nasmerovali k myšlienke pokúsiť sa obnoviť túto tradíciu. Úlohu hlavného organizátora na seba prevzalo Zemplínske múzeum, ktoré na spoluprácu oslovilo michalovské ochotnícke Divadlo pri fontáne. O správnosti rozhodnutia presvedčilo i náhodné stretnutie s Valikou Štundovou, ktorá bola myšlienkou nadšená. Keďže kaštieľ má dlhú pestrú históriu a odohralo sa v ňom množstvo príbehov, ktoré sa odtlačili do jeho múrov, režisérky pri príprave scenára vychádzali z historických faktov. V samotnej prezentácii si zvolili kombináciu divadelných scénok a „strašenia“.

V posledný septembrový piatok návštevníci vchádzali do vysvieteného kaštieľskeho areálu, zahaleného rúskom tajomstva. Pred hlavným vstupom sa vytváral dlhý rad detí i dospelých. Prichádzali celé rodiny – rodičia s deťmi, starí rodičia s vnúčatami, mládežníci i partnerské dvojice. Pred samotnými účinkujúcimi bola veľká výzva: zvládnuť v krátkych časových intervaloch vyše tridsaťčlenné rôznorodé skupiny „strachuchtivých“ hostí. Veľkou oporou bola

v týchto chvíľach pani Valika, ktorá okrem toho, že požičala kostýmy a rekvizity, poskytla cenné rady týkajúce sa organizácie jednotlivých vstupov, oslovila bývalých aktérov, ba aj sama sa stala jednou z účinkujúcich. Inscenovaných výstupov sa ujali divadelníci.

Hostí sprevádzali duchovia posledného majiteľa kaštieľa, gróf Alexander Sztáray a jeho sestra Irma. Po niekoľkých storočiach sa zjavila i biela pani, ktorej prízrak sa vraj prechádza chodbami len raz v roku. Na poschodí, v spoločnosti vznešených pánov a dám, gróf Michal predstavil svoje hudobné nadanie. V pracovni zas jeho otec Imrich Sztáray, ako najväzenejší člen rodu, prepočítaval hodnotu svojho nahromadeného majetku. Pobavili i roztopašné grófkky, ktoré v knižnici pri šálke čaju rozvíjali svoju uštipačnú konverzáciu. Obklopení krásou obrazov sa návštevníci stretli aj s maliarom michalovských ulíc Teodorom Jozefom Moussonom, s jeho manželkou Irenou a dvoma malými deťmi. Hroby Ireny a detí na michalovskom cintoríne dodnes pripomínajú nie najľahšie obdobie umelcovho života. Na obhliadku obrazov však nebol čas, v podzemí už kvílili strašidlá. Pivničné priestory ovládli démonické bytosti. Návštevníci sa stali tiež účastníkmi súdneho procesu i hosťami v povestnom „Buba bare“. Na konci prehliadky ich vyprevádzali veštice a usmiata pani Valika, pozývajúca na nasledujúci ročník.

Zemplínsky festival duchov a strašidiel

Počas celého trvania podujatia program prebiehal aj v múzejnom areáli. Pri východe si návštevníci vytvorili spomienkovú fotografiu, občerstvili sa, pre šikovné ručičky boli pripravené aj tvorivé dielničky zamerané na výrobu strašidelných masiek.

Obnovenie festivalu duchov a strašidiel sa stretlo s pozitívnymi ohlasmi. Veľké poďakovanie patrí účinkujúcim. Pánovi Pavlovi Steinerovi, s ktorým múzeom spolupracuje už dlhé roky, za jeho ochotu a zaoberanosť, tentoraz sa stal akýmsi dvorným komorníkom.

Divadelníkom, pre ktorých bola táto forma prezentácie novou skúsenosťou, ale aj ochotným študentom stredných škôl, ktorí sa neváhali zapojiť, a všetkým, ktorí akoukoľvek mierou prispeli k realizácii festivalu.

Zemplínsky festival duchov a strašidiel finančne podporilo aj mesto Michalovce.

*Mgr. Mária Fuchsová
múzejná pedagógka, lektorka*

ŠLACHTICKÉ PANSTVO SPOD VIHORLATU

Pracovníci Zemplínskeho múzea v Michalovciach, kultúrnej organizácie Košického samosprávneho kraja, pripravili a od 14. septembra 2023 sprístupnili v západnom krídle kaštieľa výstavu pod názvom **Šľachtické panstvo spod Vihorlatu**, prezentovali sa tiež aj autorským (kurátorským) výkladom k tejto zaujímavej výstave.

Podnetom k príprave výstavy bolo 280. výročie získania michalovského kaštieľa do vlastníctva rodiny Sztáray (rok 1743).

Výstavu z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

Geograficky sa šľachtické panstvo pod Vihorlatom (michalovské panstvo alebo neskôr aj sztárayovské panstvo) rozprestieralo od Krivoštian cez Michalovce smerom na východ po Porúbku pri Sobranciach popod Vihorlatské vrchy. Bolo to územie vhodné na pestovanie obilovín i vína, s dostatkom dreva (prevažne listnáče, hlavne buk) na stavenie a kúrenie. Vodné plochy a toky boli bohaté na ryby a lesy na vysokú i čiernu zverinu a vtáctvo.

Historicky do spomínaného panstva patrilo vyše 50 dedín

a osád, spolu s mestečkom Michalovce.

Vlastníkmi panstva boli od 13. storočia páni z Michaloviec. K najvýznamnejším predstaviteľom rodu patrili nesporne Albert z Michaloviec (1380? – 1434),

Kurátorský výklad k výstave Šľachtické panstvo spod Vihorlatu

slavónsko-dalmátsky bán (miestodržiteľ) a prior johanitského rádu.

K sídlam panstva patrili stredoveký michalovský hrad, neskôr prestavaný na kaštieľ, Viniansky hrad (geografický názov) či tibavské hrady (neveľké hrádky v Choňkovciach a Podhorodi).

Okrem už spomínaných sídiel mali jednotlivé vetvy šľachtického rodu pánov z Michaloviec kaštiele či kúrie aj vo Vinnom, v Starom, Sobranciach, Hnojnom, v Nižnej Rybnici, Tibave a inde.

napríklad obec Vinné).

Na michalovskom území michalovského panstva sa nachádzala aj známa turistická destinácia Morské oko, zaniknuté Sobranecké kúpele či drevený chrám v Ruskej Bystrej (v súčasnosti pamiatka UNESCO).

Pracovníci múzea pri príprave výstavy využili zbierkové predmety zo zbierkového fondu Zemplínskeho múzea v Michalovciach, niekoľko exponátov zapožičalo aj Východoslovenské múzeum v Košiciach.

*PaedDr. Martin Molnár
historik*

Stredoveký rytier
Albert z Michaloviec

Dokončenie zo s. 7

Noc netopierov v múzeu

Odchyt netopierov na Laborci

Šikovné deti si na tvorivých dielňach, okrem maľovania netopierich maľovaniak, mohli vyrobiť i svojho vlastného netopiera. Využili silu upcyclácie a prinavrátili život roľkám z toaletného papiera, na ktoré nalepili očká, zuby, ušká a nakoniec aj netopierie krídla. Popritom si návštevníci mohli pozrieť aj vystavené kusy preparátov a lebiek

z prírodovedného fondu múzea. Vo vitrínach boli umiestnené druhy netopierov ako sú: večernica pozdná (*Eptesicus serotinus*), raniak hrđzavý (*Nyctalus noctula*), ucháč sivý (*Plecotus austriacus*), podkovár malý (*Rhinolophus hipposideros*), netopier obyčajný (*Myotis myotis*), netopier veľkouchý (*Myotis bechsteini*) a mnoho ďalších.

Najvzácnejším vystaveným druhom bol však raniak veľký (*Nyctalus lasiopterus*), ktorý je prvým dokladovaným exemplárom z CSR. Momentálne sa na území Slovenskej republiky vyskytuje až 28 druhov netopierov, z nich 26 žije priamo na Zemplíne.

Po prednáške, diskusii a tvorivých dielňach sa všetci presunuli k rieke Laborce, kde bola natiatá špeciálna sieť na odchyt netopierov. Táto sieť musí byť veľmi jemná, aby ju netopiere nedokázali zachytiť pomocou echolokácie. Kým záujemcovia netrpezlivo čakali na netopiera, ktorý sa zamoce do siete, odborníci vysvetľovali, ako sa pracuje

s detektorom, ktorý rozoznáva zvuky netopierov a pomocou aplikácie v mobile dokáže určiť, o aký druh ide.

Tí najtrpezlivejší návštevníci si mohli naživo poobzerať až tri kusy netopierov. Do siete sa podarilo odchytiť dvoch netopierov vodných (*Myotis daubentonii*) a vzácnejšieho netopiera pobrežného (*Myotis dasycneme*).

Obrovské poďakovanie patrí všetkým malým i veľkým účastníkom, ktorí mali záujem dozvedieť sa viac o netopieroch, a v neposlednom rade aj správe CHKO Vihorlat a zoológovi Ing. Martynovi Danilákovi sa skvelú spoluprácu.

Mgr. Lívia Želisková
prírodárka

Jeden z odchytených netopierov

PRÁZDNINOVÉ AKTIVITY PRE NAJMENŠÍCH

Počas jarných prázdnin prišlo tráviť do múzea svoj voľný čas mnoho detí. Múzejníci pre nich pripravili zážitkové dopoludnia v kaštieli. Napriek tomu, že účasť nebola viazaná na celý týždeň, väčšina detí si prichádzala pozitívne zážitky každý deň zopakovať. Počas celých prázdnin ich čakali rôznorodé tvorivé aktivity a stále iná tematická prehliadka v kaštieli. Deti tak hravou formou spoznali históriu či folklór svojho rodiska, zoznámili sa s rôznymi zvieratkami,

vytvorili srdiečka či iné obrázky pre svojich blízkych. K dispozícii bola aj oddychová zóna, kde si nezbedníci postavili bunkre z tulinakov a diek, a taktiež kútik s hračkami pre najmenšie deti. Prázdninových aktivít sa spolu s deťmi mohli zúčastniť aj ich rodičia a takto spojiť príjemné s užitočným a hru i oddych so vzdelávaním.

Niektoré z detí sa do múzea vrátili aj počas leta. Nevšedné príjemné prostredie ich zlákalo stráviť v kaštieli celý týždeň. Zábavno-náučný detský tábor mal dva týždenné turnusy a zúčastnilo sa ho takmer štyridsať malých „múzejníkov“. Všetko začalo spoločnými zoznamovacími aktivitami a zhotovením menoviek. Deti pri tom využili „propisot“, dnes už málo známu metódu suchej prepisovacej oblače písmen. Popoludní sa s prostredím kaštieľa zoznámili prostredníctvom hry. Pohybovali sa vďaka indiciám, pričom na každom stanovišti riešili rôzne hlavolamy a úlohy. Nasledujúci deň, po prehliadke múzea, deti navštívili aj priestory, ktoré nie sú verejnosti bežne prístupné. So záujmom si vypočuli rozprávanie správkyne depozitára, pričom neskrývali svoje prekvapenie nad obrovským množstvom uložených vecí. Ďalší deň sa uskutočnil celodenný výlet – výletnou loďou sme sa plavili po Domaši a po dobrom obede absolvovali menšiu túru na hrad Čičva. V závere týždňa sme si užili novú miestnu atrakciu, mestom nás previezol historický vláčik. Nevynechali sme ani novootvorené múzeum historických vozidiel, veteránov. Napokon deti prekvapili svojich príbuzných vlastnoručne vypísanou pohľadnicou, ktorú mali doma potajomky hodiť do schránky.

Veríme, že pri zaujímavých aktivitách sa stretne aj o rok. Aj takýmto spôsobom totiž chceme u detí budovať pozitívny vzťah k našej inštitúcii, ktorá by mala byť nielen miestom oddychu, ale aj hravého vzdelávania.

Mgr. Mária Fuchsová
Mgr. Monika Zitrická

ÚČASTNÍCI DETSKÉHO LETNÉHO TÁBORA

O Zlatej rybke a iné rozprávky

Hercov prešovského komorného Divadla Portál poznajú diváci z detských divadelných vystúpení organizovaných mestom Michalovce. V roku 2022 zožali potlesk aj na nádvorí Zemplínskeho múzea po uvedení rozprávky *Pyšná princezná*. Ich úspešná spolupráca s múzeom pokračovala aj v uplynulom roku.

V polovici februára v priestoroch zimnej záhrady uviedli novodobú adaptáciu rozprávky *Zlatá rybka* od Alexandra Sergejeviča Puškina. Prostredníctvom veselého rozprávkového príbehu rybára a jeho chamtivej ženy a rozprávajúcej rybky poukázali na správne a dôležité ľudské hodnoty. Začiatkom decembra zas návštevníkom múzea ponúkli ďalšie divadelné predstavenie s názvom *Vianočná rozprávka* o skoro stratených Vianociach. Veselým príbehom s pesničkami poukázali na to, že Vianoce nemajú len ľudia, ale aj zvieratká a aj ony sa ľahko môžu dostať na zoznam zlých bytostí a tak ohroziť svoje Vianoce. Predstavitelia zvieracej ríše uchvátili nejedného malého diváka a pobavili aj starších. Zúčastnených preniesli do vianočnej atmosféry a naladili ich na tú správnu sviatočnú nôt.

Divadelné predstavenia prešovského profesionálneho neštátneho Divadla Portál neprinášajú len naplnené sály, detský smiech

Rozprávka O zlatej rybke

a rozžiarené očka, ale aj poučenie. Nebolo tomu inak ani v michalovskom múzeu. Hercom ďakujeme za krásne zážitky a aj v roku 2024 sa tešíme na plánovanú spoluprácu.

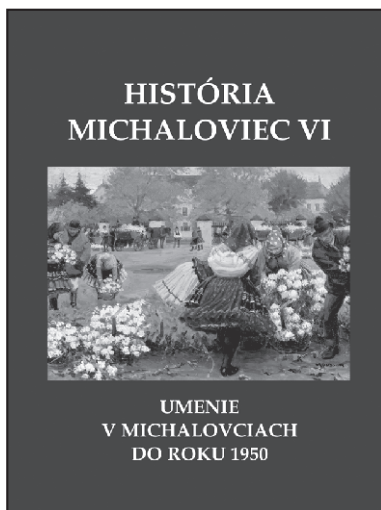
Mgr. Mária Fuchsová – múzejná pedagogička, lektorka

História Michaloviec VI podtitul Umenie v Michalovciach do roku 1950

Vydavatelia publikácie: Priatelia Zemplína, nezisková organizácia v spolupráci so Zemplínskym múzeom v Michalovciach a Mestským kultúrnym strediskom v Michalovciach.

Zostavovatelia publikácie: Ing. Vladimír Sekela a Ing. Miloš Hlohin.

Autori publikácie: PaedDr. Martin Molnár a Mgr. Martin Urban.

Publikácia *História Michaloviec VI* s podtitulom *Umenie v Michalovciach do roku 1950*, bola napísaná pri príležitosti 150. výročia vzniku najstaršieho umeleckého telesa v Michalovciach, a to michalovského spevokolu (1873). Autori publikácie Martin Molnár a Martin Urban na 128 stranách a v deviatich kapitolách mapujú históriu rozličných sfér umenia ako architektúra, divadlo, hudba, film a ďalšie.

V minulosti v Michalovciach vznikali literárne diela (už v 18. storočí v cyrilike), gróf Michal Sztáray bol významným hudobným skladateľom (známe sú jeho polonézy), rodák z Michaloviec Vojtech Pállik dobyl svet nielen v oblasti výtvarného umenia, ale aj divadelníctva.

V Michalovciach pôsobili takí bardi slovenskej literatúry ako bol napríklad Pavol Horov, Július Barč-Ivan či Gorazd Zvonický.

Z maliarov môžeme spomenúť Karola Müllera, grafika a žiaka Maxa Švabinského, Viktora Podolaya a v neposlednom rade impresionistu a maliara zemplínskeho slnka a ľudu, pýchu nášho mesta, Teodora Jozefa Moussona.

V Michalovciach po druhej svetovej vojne vzniklo aj poloprofesionálne divadlo pod názvom Zemplínske ľudové divadlo ako tretie svojho druhu na východnom Slovensku.

Autori publikácie bádali v slovenských a zahraničných archívoch. Významnou mierou získavali údaje aj z takmer stotisícovej databázy dobových novín a časopisov. Publikáciu dotvárajú desiatky unikátnych dobových záberov, ktoré boli prvýkrát uverejnené práve v našej knihe.

Ďakujem spoluvydavateľom aj všetkým partnerom publikácie za ich spoluprácu a podporu, bez ktorej by nebolo možné pripraviť už v poradí šiestu publikáciu z edície *História Michaloviec*.

PaedDr. Martin Molnár
historik

V posledný deň roka 2023 sa v Zemplínskom múzeu v Michalovciach široká verejnosť znovu stretla pri otvorení už 36. ročníka tradičnej Silvestrovskej vernisáže. Po minuloročnej prezentácii umeleckých diel Teodora Jozefa Moussona pri príležitosti 135. výročia jeho narodenia, ktorú kolektív pracovníkov múzea skĺbil s vystavením dobových historických predmetov najvýznamnejších umeleckých slohov, sa tentokrát stal hlavnou témou výstavy Zemplín – región, v ktorom sa väčšina z nás narodila, v ktorom žije a ktorý sme si tak zamilovali.

Prvotnú myšlienku prezentuje samotný názov výstavy *Zemplín v srdci*. Obrazová časť pozostáva z 38 umeleckých diel zo zbierok Zemplínskeho múzea v Michalovciach. Jedinečné umelecké výjavy pochádzajú zo štetcov 14 autorov, ktorí sú buď rodákmi zo Zemplína, alebo väčšina ich tvorby je venovaná tejto časti Slovenska, menovite: Štefan Bubán, Andrej Doboš, Michal Dubay, Orest Dubay, Jozef Fabini, Ján Hák, Štefan Hapák, Andrej Kolbašovský, Peter Konečný, Ľudmila Lakomá – Krausová, Anna Lesznai, Štefan Makara, Jozef Saloň a Ladislav Zozulák.

ZEMPLÍN V SRDCI 36. ročník silvestrovskej vernisáže

Návštevníkom však výstava ponúka aj niečo navyše. Príroda je sama osebe jedno veľké umenie a je obdivuhodné, ako ju títo autori zachytili na plátne. Príroda a zázračné tvory, ktoré ju obývajú, vystúpili z obrazov a ožili. Vystavené preparáty vtákov a cicavcov boli vybrané na základe biotopu zobrazenom na obraze. Priamu pozornosť púťali veľké cicavce patriace k lesnému biotopu, najmä jeleň lesný (*Cervus elaphus*), srnec lesný (*Capreolus capreolus*), diviak lesný (*Sus scrofa*) a vlk dravý (*Canis lupus*), doplnené lesným vtáctvom. Väčšina obrazov predstavovala roviny, polia a lúky, ktoré sú typické pre náš región, ku ktorým sme zaradili vhodné druhy vtákov a cicavcov patriace k týmto biotopom. Poniektoré obrazy odzrkadľujú vidiecku krajinu a život ťažko pracujúcich obyvateľov. K týmto obrazom bezpochybné patria synantropné druhy vtákov a cicavcov, ako je napríklad bocian biely (*Ciconia ciconia*), lastovička obyčajná (*Hirundo rustica*), žltouchvost domový (*Phoenicurus ochruros*) či potkan hnedý (*Rattus norvegicus*). K obrazom znázorňujúcim vodné plochy Zemplínskej šíravy či povodia rieky Laborec sme doplnili vodné vtáctvo patriace predovšetkým do čeľadí kačicovitých (*Anatidae*), volavkovitých (*Ardeidae*), čajkovitých (*Laridae*) a do radu vrabcotvarých (*Passeriformes*). Neprehliadnuteľným druhom vodných biotopov bol nádherne sfarbený rybárík riečny (*Alcedo atthis*) označovaný aj ako „lietajúci drahokam“.

V konečnom výsledku vzniklo príjemné prepojenie umenia a prírody. Výstavu budú môcť návštevníci obdivovať do marca 2024.

Mgr. Livia Želisková, Mgr. Martin Urban

Teodor Jozef Mousson (1887 – 1946)

V prvých dňoch nového roka 2023 Zemplínske múzeum v Michalovciach spustilo predaj brožúry **Teodor Jozef Mousson (1887 – 1946)**. Štyridsaťstranová publikácia je súhrnom informácií z monografie o živote a tvorbe významného maliara prvej polovice 20. storočia – majstra „farebných senzácií čerpaných z bohatstva zemplínskeho folklóru“ (Svet farieb a svetla, vydané v roku 2017).

Brožovaná väzba ponúka výber toho najdôležitejšieho z „maliarskeho sveta“ Teodora Jozefa Moussona. Popri textovej časti je doplnená o farebnú dokumentáciu obrazovej tvorby zo zbierok Zemplínskeho múzea v Michalovciach. Súhrnné dielo vydané v závere

roka 2022 spracoval Martin Urban, kurátor zbierok umeleckej histórie múzea. Čerpal z pôvodných textov spomínanej knihy Svet farieb a svetla. Na jej tvorbe sa podieľali autori Dana Barnová a Martin Molnár, zostavovateľom bol Vladimír Sekela.

Najnovší materiál **T. J. Mousson (1887 – 1946)** je možné zakúpiť si popri iných odborných publikáciách a reklamných materiáloch priamo v múzeu.

Verejnosti bola brožúra predstavená aj 12. marca 2023, keď sa v priestoroch expozície Teodora Jozefa Moussona uskutočnila diskusia o maliarovi T. J. Moussonovi s hercom ochotníckeho Divadla pri fontáne Jánom Hlaváčom. Menovaný bol predstaviteľom osobnosti maliara

Obálka vydanej publikácie

v úspešnej hre michalovskej autorky Kataríny Varechovej *Letné svetlo o pol šiestej*. Premiéra sa konala v decembri 2022 a zúčastnila sa na nej aj maliarova vnučka Iveta Miglecová. Beseda bola obohatená o zaujímavosti, ktoré hojne zastúpenej

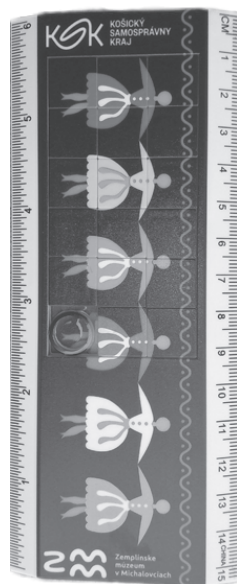
verejnosti predstavil historik múzea Martin Molnár a kurátor zbierok umeleckej histórie Martin Urban.

*Mgr. Martin Urban
historik umenia*

Nový propagačný materiál Zemplínskeho múzea

Zrkadielko s motívom grófyky Irma Sztáray

Pravítko s hrou - motív pozdišovskej keramiky

Hra s motívom erbu rytiera Alberta z Michaloviec

Hrnčeky s motívom cisárovnej Alžbety a jej dvornej dámy Irma Sztáray

